

EKSKLUZIVNO IZ TRSTA

NACIONAL

**MIRJANA
DUGANDŽIJA**

razgovarala je u Trstu sa
selektorima retrospektive
hrvatskih filmova

Snimio:
KRASNODAR PERŠUN

Iako se prosječnom gledatelju ovogodišnja retrospektivna sekcija filmskog festivala Alpe Adria što se svake godine održava u Trstu može učiniti bizarom, pretrpanom marginalnim i namjerno "neprilagodnim" filmskim ostvarenjima - selektori retrospektivne sekcije "Valovi druge obale, rane i kasne šezdesete" ustraju na svom objašnjenju. Oni, naime, smatraju da kratki film nije ništa manje važan od dugometražnog, dokumentarni od igranog, eksperimentalni od "klasičnog"...

S Milom Lazić i Sergiom Grmekom Germanijem, se-

'Sada se održavaju razni tjedni hrvatskog filma i na svima njima se prikazuje istih 10 klasika: to prijeti okamenjivanjem čitave kinematografije pa smo htjeli pokazati da postoje zapostavljeni filmovi koji su možda i kvalitetniji', kaže Sergio Grmek

VELIKA RETROSPEKTIVA HRVATSKOG FILMA

Mila Lazić i Sergio Grmek Germani, selektori retrospektivne sekcije 'Valovi druge obale, rane i kasne šezdesete' u kojoj će od 17. do 24. siječnja u Trstu, u sklopu 10. jubilarnog festivala Alpe Adria, biti prikazano mnoštvo hrvatskih filmova, u Nacionalu govore o potrebi da se hrvatskom filmu pristupi na nov način te o kriterijima prema kojima su birali filmove

ODGLEDALI SMO 300 HRVATSKIH FILMOVA KAKO BISMO DALI NOVI POGLED NA TU KINEMATOGRAFIJU: Najvriednijim smatramo opus Ivana Martinca čiji su filmovi perfektni poput Kubrickovih

Mila Lazić
kaže da su
hrvatski
filmaši bili
iznenađeni
kad su vidjeli
što ih sve
zanima

lektorima spomenu-
te sekcije, razgovar-
ali smo u Trstu, dva
dana uoči
početka

festivala koji se ove godine održava 10. jubilarni put. U deset godina postojanja festival se proširio s alpskih i jadranskih zemalja na cijelu srednju Europu, baltičke zemlje, a ove godine imaju i film iz Ukrajine te jednu mongolsku koprodukciju. U sekciji "Valovi druge obale" prikazat će filmove nastale 60-ih godina, uglavnom iz Hrvatske, ali i iz Bosne i Hercegovine i Crne Gore.

"Naime", kaže Mila Lazić, "prošle smo godine započeli retrospektivu crnog vala u koju su uglavnom bili uključeni filmovi srpske i slovenske produkcije, zato što je ondje bio izraženiji. U Hrvatskoj ga nije bilo, odnosno, nije bio deklariran kao takav. Kako je nama cilj otkrivati cijeli teritorij, krenuli smo u istraživanje crnogorskog, bosanske i hrvatske kinematografije, ali ne samo crnog vala."

GRMEK: Htjeli smo vidjeti što više filmova, vidjeti kakve su kronologije, postoje li kakve posebnosti, zajedničke tendencije, i ne samo 60-ih. Na primjer, svi znamo da je godina 1971.

bila prijelomna u političkom i kulturnom životu. Bilo je normalno da se pitamo je li tako bilo i u kinematografiji. Problem koji smo si postavili za ovu godinu jest kako se može organizirati retrospektiva kinematografije koje nemaju takvo naglašeno težište u 60-im godinama, kao Srbija i Slovenija. Hrvatska je kinematografija, primjerice, fragmentirana, treba tražiti najbolje stvari u 50-im godinama, 70-im, 60-im - u raznim tipovima kinematografije, amaterskom filmu, eksperimentalnom, animiranom... Ona nema težište koje bi se moglo nazvati "novim valom" 60-ih godina.

Rariteti

NACIONAL: Tako ste iz Hrvatske doista izabrali filmove bizarne, ekscentrične, "sa strane"...

LAZIĆ: Nismo željeli prikazivati ništa što je već bilo prikazano, pogotovo festivalskoj publici Alpe Adria, a bili su nam ponudeni neki filmovi koji su već išli po festivalima. Godine 1989. je Alpe Adria napravio veliku retrospektivu hrvatskog filma u kojoj su bili prikazani najbolji filmovi, kao Babajina "Breza", Berkovićev "Rondo", "Lisice" Krste Papića. Primjerice, uvrstili smo Babajine kratke filmove koji nisu nigdje prikazivani i koji su

nam bili pravo otkriće.

NACIONAL: Zašto se Alpe Adria između Papićeva filma "Kad mrtvi zapjevu" i "Tri muškarca Melite Zganjer" Snježane Tribuson odlučila za potonji?

LAZIĆ: To je odluka direktorice Annamarie Percavassi, koja je bila na pulskom festivalu. Ona bira recentnu produkciju, što ove godine prvi put znači i novčanu nagradu.

Golikove melodrame čak su bolje od njegovih komedija, Babajin film 'Mirisi, zlato i tamjan' jednako je dobar kao i 'Breza', Tanhofer nema samo 'H-8' već je remek-djelo i 'Dvostruki obruč' koji je potpuno nepoznat

Ma smo selektori retrospektive pa ta odluka nije naša.

NACIONAL: Film Krste Papića "Kad te moja čakija ubode" svojevrsni je reprezentant crnog vala u Hrvatskoj. Kako se hrvatski crni val rangira, vidi izvana?

GRMEK: Vjerojatno je on reprezentant toga "crnog humora" koji je konstanta u opusu Krste Papića, što se vidi u filmu "Kad mrtvi zapjevaju". To je koncentrat nje-

gova opusa u tom crnom, mornom smislu, uz to i jedno iznimno uspješno umjetničko djelo. Crni val u Hrvatskoj valja promatrati kroz kratke filmove, s tim da mi ne mislimo da je kratki film manje relevantan za jednog autora. Na primjer, izabrali smo kratki film Antuna Vrdoljaka "Ivan Lacković Croatia". Ostali njegovi filmovi bili su u Trstu prikazani. Zoran Tadić je predstavljen kratkim

nije zastupljen.

NACIONAL: Kakav je cjelokupni hrvatski film toga vremena bio u odnosu na ono što se događalo u ostatku Europe?

GRMEK: Odgovorio bih protupitanjem. Zašto hrvatski film još nije postao dio europske filmske tradicije, zašto nije poznat kao druge kinematografije koje također teško komuniciraju, npr. portugalska? Svi danas u Europi znaju tko je Oliveira. Ta introvertnost autora hrvatske kinematografije otežava komunikaciju, ali može biti prepoznata kao kvaliteta. Hrvatski film ne možemo sada prikazati kao da je češki, ili srpski, dakle kao film koji komunicira izravno. Stoga treba reinterpretirati to introvertno kao specifičnost koja je zanimljiva i u toj specifičnosti pronaci autore i filmove koji mogu biti dio europske tradicije. Mislim da hrvatski film ima vrlo zanimljivu žanrovsku tradiciju: u trileru gdje je značajan Nikola Tanhofer koji može biti postavljen na europski rang; zatim Golik u melodrami. U jednoj fazi vrlo zanimljive noir filmove i trilere radi Fadil Hadžić. Mi smo izabrali dva njegova filma "Abeceda straha" i "Druga strana medalje".

NACIONAL: Kakva je vaša percepcija Hadžića?

nastavak na sljedećoj stranici

U Hrvatskoj mu se danas ne pripisuju osobite estetske vrijednosti.

GRMEK: Hadžić je je vjerojatno previše radio. Gledali smo i njegove filmove koji nam se ne sviđaju, ali ova dva filma apsolutno imaju vrijednost.

Hrvatski hardcore

NACIONAL: Slične probleme s umjetničkom reputacijom trenutno ima i Bulajić. Jeste li zato uvrstili njegov rani film?

GRMEK: Točno. Paradoks je da jedini Bulajićev film u programu jest jedan njegov crnogorski film, njegov prvi film. Vrlo je dobar i "Uzavreli grad", film srpske produkcije, pa se tu slažem s Ivom Škrabalom koji smatra da je Bulajić autor koji ne pripada jednoj kinematografiji unutar bivše države.

NACIONAL: Što vas je toliko zainteresiralo u filmovima Zvonimira Maycuga?

LAZIĆ: Njegov entuzijizam i činjenica da za njega uopće nismo znali do knjige Ive Škrabala "101 godina filma u Hrvatskoj". Do danas ne postoji njegova filmografija, a kad smo bili u Zagrebu, premda smo razgovarali s brojnim filmašima i kritičarima, za njega nismo doznali.

NACIONAL: No Ivo Škrabalo smatra da je njegovo "filmsko" djelovanje beznačajno.

LAZIĆ: Ali značajno je postojanje čovjeka koji je "sam svoj majstor", koji je od konobar pokušavao biti redatelj, koji je zbog svojih pomicanja tri mjeseca bio u zatvoru, koji je iskoristio Ružicu Sokić za jedan svoj film. Po godinama ti filmovi ne bi spadali na našu retrospekciju jer pripadaju 80-ima, ali ih želimo prikazati i nadamo se da će ih na festival donijeti Tom Gotovac koji je i

sam hardcore hrvatskog filma.

NACIONAL: Tom Gotovac je snimio, u tom duhu, svoje "obiteljske filmove". Jeste li ih vidjeli?

LAZIĆ: Ne, on će ih donijeti na festival, a mislim da ih je samo jednom i prikazao, u Ljubljani na jednom body art festivalu i u jednom performansu. Bit će prikazano njegovih šest filmova, a predstaviti će se i performanceom koji je zasad tajna, iznenađenje.

GRMEK: Htjeli smo bez predrasuda upoznati sve hrvatske filmove, klasiku, manje poznate filmove, žanrovske filmove, bizarnosti.

Znali smo definirani autorski rang, ali je i taj pokušaj bio vrlo zanimljiv - pitati se ponovno koji su bili najrelevantniji autori hrvatske kinematografije. Novi klasik je postao Krešo Golik. I ja mislim da je to vrlo relevantan autor, ali nitko se još u Hrvatskoj nije upitao nije li on još bolji u melodrami nego u komediji. Opasno je kad svi misle da su jedine dobre stvari Kreše Golika komedije, jedini dobar Babajin film "Brezza"... A ja mislim da Babaja ima i relevantnijih stvari, recimo "Mirisi, zlato i tamjan". Da su melodrame Kreše Golika istoga ranga kao i njegove komedije, ako ne i više; da Tanhofer nema samo "H-8", koji je stvarno remek-djelo, nego i "Dvostruki obruč" koji nije poznat.

LAZIĆ: I koji dajemo u dvije verzije, jer postoji najsinkronizirana američka verzija na 16 milimetara, koju smo dobili od Nikole Tanhofera 10-ak dana prije njegove smrti, a on ju je pronašao na Akademiji. U dvorani će ići projekcija na tridesetpetici s talijanskim titlovima, a u videodvorani će ići na 16-ici. Najsinkronizacija nevjerojatno mijenja film, imate osjećaj da gledate američki vestern.

GRMEK: Za Rajka Grlića sada se misli da je "Samo

jednom se ljubi" njegov najbolji film. Ja mislim da je vjerojatno najbolji, najvitalniji njegov film "Kud puklo da puklo". Dakako, mi ne želimo po svaku cijenu "ne slagati se": ja se recimo slažem sa Škrabalom u stajalištem da je Branko Marjanović kao autor dokumentaraca o životinjama veliki svjetski autor. Tako mi imamo tri njegova dokumentarca, a ja bih želio da ih imamo još i više. Naša "provokacija" u selekciji nije bila provokacija samo "s jedne strane".

NACIONAL: Možete li to pojasniti?

GRMEK: Najveća opasnost za svaku kinematografiju,

GRMEK: Rangiranje se vidi iz selekcije, ali evo: Martić, Babaja, Tanhofer, Bauer i Golik. Ali ne kompletni, neki filmovi su im bolji, drugi lošiji. Zatim, Marjanović...

NACIONAL: Budući da je Ivan Martinac na prvom mjestu, svakako bi bilo zanimljivo znati što vas je na to navelo?

LAZIĆ: Mi smo bili kod njega u Splitu i on nam je pokazao sve filmove koje je imao na 35-ici, uz svoje komentare. Prikazao nam je i jedini svoj dugometražni film, "Kuću na pijesku". Šteta što nije radio više. On je svakako autor čiji filmovi ne ko-

Nitko nam u Hrvatskoj nije htio prikazati film 'Seki snima - pazi se': film je doista katastrofalan ali u tome gotovo da je njegova nevjerojatna ljepota. Zašto bi sad otkrivali trash film preko američkog 'Eda Wooda' kad vi imate Sekija

pa i hrvatsku, jest to da se interpretacije zatvore. Sada se po cijelom svijetu održavaju razni "tjedni hrvatskoga filma" na kojima se uvijek prikazuju istih deset klasika. Među tih deset klasika postoje i iznimna djela, kao "Brezza", "H-8", ali to nije kompletna selekcija najboljih stvari. Ona je reprezentativna, ali, kako sam rekao, nosi opasnost da može stvari "zastvoriti"... Mi smo je htjeli otvoriti, dati novi pogled na hrvatsku kinematografiju.

NACIONAL: Bez želje da vas tjeram da nešto "zatvorite", imate li svoju osobnu rang-listu autora ili filmova 60-ih?

municiraju sa širokom publikom jer su previše perfektni...

GRMEK: Oni su perfektni kao što su perfektni filmovi Stanleya Kubricka. No to je teškoća komunikacije koja se može i prevladati. Na primjer, Martić je vrlo poznat u Splitu...

LAZIĆ: Pokrenuo je Kino klub Split, iz kojeg je izišao Zafraović, odgajao filmaše. On nije radio film kao trivijalnu umjetnost, radio je film kao što je živio svoj život. To se iz njegovih filmova vidi, a to je i njegov životni stav. Mislim da se često određeni autori marginaliziraju zbog svoje osobnosti. A kako mi nismo u Hrvatskoj, sve promatramo "sa strane", naša je po-

treba zaista bila da se revaloriziraju određeni sudovi, bez predrasuda, da vidimo svako djelo kao "novorođenče".

NACIONAL: U čemu je veličina Martićevih filmova?

GRMEK: Među ostalim i u veličini autorske samosvjesti. Da se on postavi na ravan s Dreyerom i Kubrickom, kao čovjek koji komunicira s njima...

NACIONAL: Na razini citata?

GRMEK: Ne samo citata, nego cjelokupnog odnosa, njegov film "Lutke" je neka vrsta remeka Dreyerova "Stradanja Ivane Orleanske". Ta je senziбилnost na najvišoj ravni europskog i svjetskog filma.

NACIONAL: Kako kotira hrvatski eksperimentalni film u odnosu na europski?

GRMEK: On je sjajan. No izraz eksperimentalni film je previše limitativan. To je film koji nije zatvoren u jednom eksperimentalnom krugu. Recimo, Ladišavlje Galeta je veliki filmski autor, vizionar, to nije nešto što se ne može predlagati široj publici.

NACIONAL: Kako ste doznali za film "Seki snima - pazi se"? Marijana Vajde?

LAZIĆ: U Hrvatskoj su nam svi rekli da je to jedna apsolutna sramota, smeće koje nitko neće i ne treba ni pogledati, da to ne reprezentira nikoga i ničiju kinematografiju. Nitko nam to nije želio ni prikazati. Ali kako postoji, kao podžanr filma, trash film - smeće film, mi nismo odušajali. U filmu se radi o tome da grupa ljudi, koja nema novca želi snimiti film. Da bi dobili novac od nekog strica koji voli nogomet, angažiraju Sekularca da glumi redatelja. Film je katastrofalan, ali u tome gotovo da je njegova nevjerojatna ljepota. Napravio je svojevrsni "presjek" kinematografije, preko srce drapiteljnih scena, prenapučenih scena agitpropovskog tipa, eksperimentalnog filma, in-

tektualističkih filmova.

GRMEK: Primjerice, kad ne zna kako bi film mogao nastaviti, a to se događa svaki čas, prekida ga pjevanjem tadašnjih lakoglasbenih zvižda. To je film bez gramatike i osobnosti i kao takav "provokacija" novom filmu, "luda avangarda". Nema smisla da se u američkom filmu sada otkriva "Ed Wood" kad vi imate Sekija...

NACIONAL: Ali ga ne možemo gledati. Kako ste ga na kraju dobili?

GRMEK: Od jednog privatnog kolekcionara. Nigdje nam ga nisu željeli prikazati, a mi nismo ni inzistirali. Nismo željeli provocirati, nego prikupiti što više filmova. Moram, na posljetku, reći da smo odlično surađivali s Ministarstvom kulture, Hrvatskim filmskim savezom, Zagreb filmom, Croatia filmom... da je hrvatsko Ministarstvo kulture odobrilo selekciju i financiralo je. Dakle, naša je "provokacija", što u talijanskom i nije tako "teška" riječ kao u hrvatskom, bila tolerirana. Iako su ljudi bili vrlo začudeni što smo mi sve čačkali.

Propagandni filmovi

NACIONAL: Možete li ocijeniti kako su se razvijale kinematografije bivših jugoslavenskih republika nakon raspada Jugoslavije?

GRMEK: Pripadnici svih recentnih kinematografija bivše Jugoslavije misle da je tradicija domaće kinematografije presirovašna, prevelika stimulativna za današnju produkciju. Traže se modeli u američkoj kinematografiji, te u autorskom filmu europske zapadne kinematografije, a premalo se poznaje povijest domaće kinematografije. Što se tiče hrvatskog filma, pitam se zašto se u izraženoj tendenciji da se rade trileri nitko ne osvrne na činjenicu da

20. siječnja 1999.

su ih vrhunski radili Nikola Tanhofer i Fadil Hadžić. Jednako je i u srpskom filmu. Paradoksalno je da su u doba kad je postojala jedna država, Jugoslavija, te kinematografije bile vrlo diferencirane, specifične. Danas su slične, i to ne jedna drugoj, nego pokušavaju biti slične jednom modelu internacionalne kinematografije.

No gledao sam i hrvatske, i srpske, i slovenske filmove koji su mi se sviđali: srpski Škerlićev "Do koske" je odličan, od hrvatskih je vrlo dobar film Ivana Salaja "Vidimo se", prvi film Snježane Tribuson "Mrtva točka" je njezin najbolji film. U slovenskom filmu takav je "Brezno" Igora Scmhida. Ima dobrih stvari, ali premalo da bi se formiralo opće kretanje mimo pojedinaca. I previše je taktičnosti u tim filmovima. Hrvatski film s ratnom tematikom, odnos prema ratu, s jedne je strane možda zanimljiv, ali nije tako zanimljiv kao što je bio odnos prema ratu u ratnom filmu poslije Drugog svjetskog rata! Ali ja ne volim ni današnji talijanski film. Najbolje kinematografije u svijetu danas su marginalne, na primjer iranska.

NACIONAL: Postoje li još neki hrvatski filmovi koje biste rado pogledali?

LAZIĆ: Vrlo bismo rado upoznali propagandne filmove. Recimo, one koje je radio Branko Marjanović za vrijeme NDH, naročito s obzirom na činjenicu da je 1945. već snimio odličan partizanski propagandni film. Ta promjena u čovjeku i cijeloj kinematografiji u roku od nekoliko mjeseci je fascinantna.

NACIONAL: Jeste li vidjeli propagandne filmove iz NDH?

GRMEK: Ne, mislim da ih Hrvatska kinoteka nema, da su u Beogradu.

NACIONAL: Biste li ih prikazali na Alpe Adrij?

- Da.

N

**SNIZENJA
POPUSTI DO 60%**

Pittarello®

**Subotom
otvoreno
i poslije
podne**

namo - Zagreb

Robne kuće TREŠNJEVKA I DUBRAVA